

IIη ΕΝΟΤΗΤΑ: ζ (περίληψη) – ζ139-259/<110-210> (ανάλυση)

Α΄.1. Στην πορεία προς τον νόστο ο Οδυσσέας βγαίνει ναυαγός στη Σχερία, όπου δέχεται πολύπλευρη φιλοξενία, εξιστορεί τις περιπέτειές του και με τη βοήθεια των Φαίακων φτάνει στην Ιθάκη. Το επεισόδιο αυτό είναι εκτεταμένο (ζ-ν 209/<187>) και ονομάζεται «Φαιακίδα».

Α΄.2. Περιληπτική αναδιήγηση της ζ ραψωδίας: Ὀδυσσέως ἄφιξις εἰς Φαίακας (Ἀφιξη του Οδυσσέα στη χώρα των Φαίακων – τη Σχερία)

Ὡς ο Οδυσσέας κοιμόταν στα ξερὰ φύλλα των θάμνων κοντά στο ποτάμι, η Αθηνά παρότρυνε στο όνειρο την ἑφηβή βασιλοπούλα των Φαίακων να πάει να πλύνει τα ρούχα, γιατί πλησίαζε η ώρα του γάμου της. Πρωί πρωί λοιπόν η Ναυσικά (32η μέρα της *Οδύσσειας*) ζήτησε από τον πατέρα της να ετοιμαστεί ένα αμάξι, και φορτωμένο με ρούχα το οδήγησε η ίδια στο ποτάμι συνοδευόμενη από υπηρέτριες. Ἐπλυναν και ἄπλωσαν τα ρούχα και, περιμένοντας να στεγνώσουν, λούστηκαν, κολάτισαν και ἄρχισαν να παίζουν με το τόπι.

Ἡ Αθηνά ὁμως φρόντισε να πείσει το τόπι στο ποτάμι, ὥστε από τις φωνές των κοριτσιῶν να ξυπνήσει ο ταλαιπωρημένος ναυαγός και να δεχτεί την πρώτη φιλόξενη περιποίηση από τη Ναυσικά.

Λουσμένος και ντυμένος, ἔπειτα, ο Οδυσσέας ἔλαμψε από ομορφιά και χάρη. Προκάλεσε ἔτσι τον θαυμασμό της βασιλοπούλας, που μιλώντας στις ἀκολουθές της ευχήθηκε ἕνας τέτοιος ἄντρας να την παντρευτεί.

Την ὥρα που ο Οδυσσέας ἔτρωγε, τα κορίτσια μάζεψαν τα ρούχα και ετοιμάστηκαν για την επιστροφή. Ἡ Ναυσικά, πριν ξεκινήσει, συμβούλεψε τον ξένο να ἀκολουθήσει το αμάξι τους προς την πόλη με τα πυργωμένα τείχη, το διπλό λιμάνι και την πετροστρωμένη αγορά με τον βωμό του Ποσειδώνα και τα ἐργαστήρια των ναυτικῶν, ὅπου κατασκευάζονταν τα ευέλικτα καράβια τους – για ὅπλα δεν ἐνδιαφέρονταν οἱ Φαίακες. Ἐπειδὴ ὁμως φοβάται το κουτσομπολιό τους, ἀν δουν να τη συνοδεύει ἕνας ξένος ἄντρας, του ζήτησε να σταματήσει στο ἄλσος της Αθηνάς, ἔξω από την πόλη, ὥσπου να φτάσουν στο παλάτι. Τον συμβούλεψε, τέλος, να ἀπευθυνθεῖ στη μητέρα της, την Ἀρήτη, γιατί, ἀν κερδίσει τη συμπάθειά της, θα πετύχει γρήγορα τον νόστο του. Ἀκολούθησε λοιπόν ο Οδυσσέας το αμάξι, σταμάτησε στο ἄλσος της Αθηνάς και προσευχήθηκε στη θεά να προδιαθέσει τους Φαίακες εὐνοϊκὰ ἀπέναντί του.

1. Ἄρμα οδηγούμενο ἀπὸ κορίτσια. Λεπτομέρεια ἀποκατεστημένης τοιχογραφίας τῆς Τίρυνθας (1500 π.Χ.).

2. Ο Οδυσσέας ἀκολουθεῖ... (κάρτα).

Α΄.3. ΚΕΙΜΕΝΟ

ΚΥΡΙΟ ΘΕΜΑ : Συνάντηση του Οδυσσέα με τη Ναυσικά

- Πέρασε ὡστόσο ἡ ὥρα κι ἔπρεπε [η Ναυσικά]
- 140 τον δρόμο πάλι να πάρει τῆς ἐπιστροφῆς προς το παλάτι,
να ξαναζέψει τα μουλάρια και να διπλώσει τα ὠραία τῆς ρούχα.
Τότε ἀκριβῶς ἄλλα στοχάστηκε, τα μάτια λάμποντας, ἡ θεά Αθηνά·
πὼς θα ξυπνήσει ο Οδυσσέας, να δει τὴν κόρη τὴν πεντάμορφη,
που θα τον οδηγοῦσε προς τὴν πόλη ὅπου και κατοικοῦν οἱ Φαίακες.
- 145 Καθὼς λοιπὸν τῆ σφαῖρα ρίχνει ἡ Ναυσικά σε μια ἀπὸ τῆς κοπέλες,
ἡ κοπελιά ξαστόχησε,
κι ἔπεσε ἡ μπάλα στα βαθιά νερά του ποταμοῦ. Ὑψωσαν τότε μια φωνὴ
μεγάλῃ, κι ο θεῖος Οδυσσέας ξυπνᾷ. Ἀνασηκώθηκε και ταραγμένος
συλλογίστηκε στα φρένα και στον νοῦ του:

3. Ναυσικά. Χάλκινο γλυπτό του Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα (1906-1994).

- 150 «Αλίμονό μου! Σε ποιων ανθρώπων έφτασα πάλι τη χώρα;
είναι αλαζόνες, άγριοι κι άδικοι; ή μήπως τη φιλοξενία γνωρίζουν
κι ο νους τους σέβεται τα θεία;¹
Στ' αυτιά μου ωστόσο χτύπησε μια κοριτσίστικη φωνή,
λες κι ήταν από κόρες Νύμφες²
- 155 που, μένοντας ψηλά στα όρη, κατεβαίνουν
στις πηγές των ποταμών ή σε λιβάδια χλοερά.
Εκτός κι αν βρίσκομαι σε κάποιον τόπο
όπου μιλούν και μένουν άνθρωποι θνητοί.
Άλλο δεν έχω, μόνος μου πρέπει να δοκιμάσω, να δω τι τρέχει.»
- 160 Είπε κι από τα θάμνα του αναδύθηκε θείος ο Οδυσσέας, χώνει
το στιβαρό του χέρι σε σύδεντρο πυκνό και σπάζει
ένα κλαδί με φύλλα, τη γύμνια του να προστατέψει στ' αντρικά του μέλη.³
Και κίνησε σαν το περήφανο λιοντάρι που περιφέρεται στα όρη,
το δέρνει ο άνεμος και το μουσκεύει η μπόρα,
- 165 εκείνο όμως με τα μάτια φλογισμένα προχωρεί
ψάχνοντας για γελάδια, αρνιά κι ελάφια ανήμερα,
το σπρώχνει η πείνα στα κοπάδια, ακόμη και σε μάντρα φυλαγμένη·
παρόμοιος έμελλε κι ο Οδυσσέας να σμίξει με κόρες καλλιπλόκαμες,
έτσι όπως ήτανε γυμνός, γιατί τον πίεζε η ανάγκη.
- 170 Όμως τους φάνηκε φρικτός, απ' την αλμύρα φαγωμένος·
σκόρπισαν τότε πανικόβλητες, εδώ η μια
η άλλη αλλού, γυρεύοντας πού να κρυφτούν στα υψώματα της όχθης.
Μόνο του Αλκινόου η θυγατέρα παραμένει ακίνητη·
η Αθηνά τής έδωσε το θάρρος της καρδιάς,
- 175 αυτή της πήρε την τρομάρα από τα μέλη.
Κι όπως απέναντί του στάθηκε αποφασισμένη,
ο Οδυσσέας διχογνώμησε· την κόρη την πεντάμορφη
να την παρακαλέσει στα γόνάτα της πέφτοντας,⁴

Ο Οδυσσέας ξυπνά και αναρωτιέται

ὦ μοι ἐγὼ, τέων αὖτε βροτῶν ἐς
γαῖαν ἰκάνω; / ἢ ῥ' οἴ γ' ὕβρισταί
τε καὶ ἄγριοι οὐδὲ δίκαιοι, / ἦε
φιλόξεينوι, καὶ σφιν νόος ἐστὶ
θεοῦδης; <119-21>/150-2

4. Οδυσσέας και Ναυσικά.

Έργο του Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα (1906-1994).

» Προσέξτε πώς ο καλλιτέχνης αποτύπωσε την
εικόνα των στίχων 163-169.

Οι κόρες τρόμαξαν, εκτός από τη Ναυσικά...

5. Οδυσσεύς.

Χάλκινο
γλυπτό του Ν.
Χατζηκυριάκου-
Γκίκα.

- 1 (στ. 150-2) Οι στίχοι 150-152 είναι παραδοσιακοί/τυπικοί· επαναλαμβάνονται σε ανάλογες περιπτώσεις και υπογραμμίζουν την ανασφάλεια που κυριεύει τους ανθρώπους την εποχή της αποικιακής εξάπλωσης, τόσο αυτούς που έφταναν σε μια άγνωστη χώρα, όσο και εκείνους που τους αντίκριζαν, όπως δείχνει ο πανικός των κοριτσιών στο 171-172 και η παρατήρηση της Ναυσικάς στο 243-245. Η διαφορετική στάση της βασιλοπούλας (173-175) δείχνει την αριστοκρατική αγωγή της, που απαιτούσε γενναιότητα, παρουσιάζεται όμως σαν αποτέλεσμα θεϊκής επέμβασης.
- 2 (στ. 154) κόρες Νύμφες: Οι Νύμφες θεωρούνταν κόρες του Δία, γεννημένες από τη βροχή και συνδεδεμένες, γι' αυτό, με το νερό και τη βλάστηση. Ήταν κατώτερες θεότητες, όπως και οι Νηρηίδες (> νεράιδες), που ζούσαν στη θάλασσα. Οι Νύμφες και οι Νηρηίδες επιβιβάζουν στις νεότερες λαϊκές παραδόσεις μας ως νεράιδες ή ξωτικά και αγερικά.
- 3 (στ. 162) τη γύμνια του να προστατέψει στ' αντρικά του μέλη: Με την υποτυπώδη κάλυψη της γύμνιας του, ο Οδυσσέας έδειξε ντροπαλότητα/συστολή, που πρέπει να προδιέθεσε θετικά τη Ναυσικά απέναντί του.
- 4 (στ. 178) να την παρακαλέσει στα γόνάτα της πέφτοντας: να πάρει δηλαδή στάση ικέτη (βλ. το σχόλιο 5 της 10ης Ενότητας, σελ. 70). Η ικεσία ήταν θεσμός της αρχαίας ελληνικής κοινωνίας προστατευόμενος από τον Ικέσιο Δία, όπως η ξενία από τον Ξένιο Δία, και είχε καθιερωθεί γι' αυτήν, όπως και για τη φιλοξενία, μια ορισμένη εθιμοτυπία: ο ικέτης γονάτιζε μπροστά στον ικετευόμενο, με το ένα χέρι αγκάλιαζε τα γόνάτα του, ενώ με το άλλο άγγιζε το πιγούνι ή το γένι του. Αν υπήρχε δυνατότητα, κατέφευγε στον βωμό, που υπήρχε στις αυλές των σπιτιών, ή στην εστία, που υπήρχε στο εσωτερικό του σπιτιού. Εξασφάλιζε έτσι άσυλο ο ικέτης, ως πρόσωπο ιερό, και γινόταν συνήθως δεκτός ως «ξένος»/φιλοξενούμενος.

- 180 ή σε απόσταση και με μειλίχια⁵ λόγια να της ζητήσει, αν ήθελε,
την πόλη να του δείξει και να του δώσει ρούχα.
Κι όπως το συλλογίστηκε του φάνηκε καλύτερο
κρατώντας την απόσταση και με μειλίχια λόγια να την παρακαλέσει,
μήπως κι αν άγγιζε το γόνα της, η κόρη κολωθεί.⁶
Έτσι μειλίχιος κίνησε τον λόγο του, με σύνεση και πονηριά:⁷
- 185 «Γονατιστός προσπέφτω, δέσποινά μου. Είσαι θνητή; θεά; Δεν ξέρω.
Αν στους θεούς ανήκεις, που κατέχουν τον πλατύ ουρανό,
τότε πως μοιάζεις λέω τόσο με την Άρτεμη, την κόρη του μεγάλου Δία,
στην ομορφιά, στο ανάστημα, στο ανάριμμα.⁸
Αν πάλι ανήκεις στους θνητούς που κατοικούν τη γη μας,
- 190 τρισμάκαρες ο κύρης σου κι η σεβαστή σου μάνα,
οι αδελφοί σου τρισμακάριστοι· πόσο καμάρι
θα θερμαίνει πάντα την καρδιά τους να σ' έχουν πλάι τους,
κι όταν σε βλέπουν στον χορό να μπαίνεις, τέτοιο βλαστάρι.
Και πάνω απ' όλους εκείνος πιο μακαρισμένος⁹
- 195 που με τα δώρα του θα σε κερδίσει και θα σε πάρει νύφη σπίτι του.¹⁰
Τόση ομορφιά ποτέ δεν είδα ως τώρα, γυναίκα ή άντρα,
θάμπωσα και δεν χορταίνω να κοιτώ.
Ω ναι, κάποτε και στη Δήλο,¹¹ πλάι στον βωμό του Απόλλωνα,
μπροστά στα μάτια μου, ένα βλαστάρι φοινικιάς το είδα να ψηλώνει —
- 200 πήγα κι εκεί, πολὺς στρατός μ' ακολουθούσε στον δρόμο
που έμελλε να γίνει οδός της μαύρης συμφοράς μου.
Τότε, όπως τώρα, κοιτούσα το βλαστάρι εκείνο,
κι έμεινε ο νους μου θαμπωμένος ώρα πολλή.
Γιατί ποτέ δεν αναβλάστησε στη γη τέτοιος ωραίος βλαστός.
- 205 Έτσι κι εσένα τώρα σε θαυμάζω, δέσποινά μου.
Έκθαμβος μένω, μέγα δέος με κατέχει τα γόνατά σου ν' ακουμπήσω.
Είμαι που είμαι σε βαρύ πένθος χαντακωμένος.
Μόλις εχθές, είκοσι μέρες πάνε τώρα, γλίτωσα απ' το μπλάβο πέλαγος.

Ο Οδυσσεύς ικετεύει τη Ναυσικά

οὐ γάρ πω τοιοῦτον ἐγὼ ἶδον
ὀφθαλμοῖσιν, / οὐτ' ἄνδρ' οὔτε
γυναῖκα <160-1>/196

6. Οδυσσεύς και Ναυσικά. Αγγείο
του 5ου αι. π.Χ. (Μόναχο, Κρατική
Συλλογή Αρχαιοτήτων)

» Είναι σύμφωνη η παραπάνω
εικόνα με τους στίχους 171-4;

- 5 (στ. 179) με μειλίχια λόγια: με λόγια γλυκά, ήπια.
6 (στ. 183) μήπως [...] η κόρη κολωθεί: μήπως οργιστεί, μήπως θυμώσει.
7 (στ. 184) κίνησε τον λόγο του, με σύνεση και πονηριά: για να κερδίσει την εμπιστοσύνη της κόρης.
8 (στ. 188) στο ανάριμμα: στο παράστημα, στο παρουσιαστικό (στην εξωτερική εμφάνιση δηλαδή).
9 (στ. 190-5) τρισμάκαρες ο κύρης σου κι η [...] μάνα, οι αδελφοί σου τρισμακάριστοι [...] πιο μακαρισμένος [ο σύζυγος]: Στην κορυφή της κλίμακας των αγαπημένων προσώπων τοποθετείται ο σύζυγος· η γνώμη αυτή υποστηρίζεται και στους στίχους 223-224, όπου συμπεριλαμβάνεται και η σύζυγος.
10 (στ. 195) που με τα δώρα του θα σε κερδίσει [...]: Ο γαμπρός προσφέρει στη νύφη δώρα/προίκα· πρβλ. σ 304-308 (σελ. 35), όπου την προίκα δίνει ο πατέρας της νύφης. Υπάρχουν δηλαδή διαστρωματώσεις στην *Οδύσσεια* σχετικά με τον θεσμό της προίκα.
11 (στ. 198-204) κάποτε και στη Δήλο [...] πήγα κι εκεί [...]: Η Δήλος, το γνωστό νησί των Κυκλάδων, θεωρούνταν τόπος ιερός, γιατί εκεί πίστευαν ότι η Λητώ γέννησε τον Απόλλωνα και την Άρτεμη, παιδιά του Δία. Φαίνεται πιθανό να πέρασε ο Οδυσσεύς από τη Δήλο με τον στρατό του πηγαίνοντας για την Τροία, είναι όμως πιθανότερο να επισκέφτηκε ο Όμηρος τη Δήλο ως ραψωδός κατά τις γιορτές που οργανώνονταν εκεί προς τιμήν του Απόλλωνα. Αν είναι έτσι, τότε ο θαυμασμός για το βλαστάρι της φοινικιάς πλάι στον βωμό του Απόλλωνα πρέπει να υποδηλώνει προσωπικό βίωμα του ποιητή.

- 210 Ως τότε το κύμα αέναιο,¹² θύελλες πυκνές μακριά
 απ' το νησί της Ωγυγίας μ' έσερναν.
 Και τώρα εδώ με ξεβρασε ενός θεού η εκδίκηση, όπου
 κάποιο κακό καινούριο, σκέφτομαι, με περιμένει.
 Γιατί δεν έκλεισεν ακόμη ο κύκλος των παθών μου·
 κι άλλα πολλά στοχάζομαι όρισαν οι θεοί πιο πριν να πάθω.
- 215 Έλεος όμως σου ζητώ. Εσύ είσαι η πρώτη που απαντώ,
 έτσι φριχτά βασανισμένος· άλλον δεν ξέρω στους ανθρώπους
 που κατοικούν αυτή τη γη κι αυτή την πόλη.
 Και σου ζητώ την πόλη να μου δείξεις,
 κι ένα κουρέλι να σκεπαστώ, αν έχεις φέρει εδώ μαζί σου
- 220 κάποιο πανί, να με τυλίξει.
 Εύχομαι οι θεοί να σου χαρίσουν ό,τι βαθιά η ψυχή σου λαχταρά·
 σύζυγο, σπιτικό κι ομόνοια να σου δώσουν εύφημη.¹³
 Γιατί δεν είναι άλλο στήριγμα καλύτερο και πιο ισχυρό,
 όταν ομοφρονούν κι ομονοούν στο σπίτι ο άντρας κι η γυναίκα· [...].»
- 228 Τότε κι η Ναυσικά, τα χέρια της λευκά, του ανταποκρίθηκε:
 «Ξένε, ασήμαντος δεν φαίνεσαι μήτε κι η φρόνηση σου λείπει.
- 230 Κι όπως το ξέρεις, ο ολύμπιος Δίας,
 μόνος αυτός την ευτυχία μοιράζει στους ανθρώπους,
 καταπώς θέλει στον καθένα, άσημους ή και επιφανείς.
 Πες πως δικά του είναι τα πάθη που σε βρήκαν και πρέπει εσύ
 καρτερικά να τα υπομείνεις.
- 235 Ωστόσο τώρα, που σ' αυτή την πόλη και τη χώρα καλωσόρισε,
 ρούχο δεν θα σου λείψει να ντυθείς μήτε και τίποτε άλλο,
 όλα όσα πρόπον σε πολύπαθον ικέτη που προσπέφτει.
 Κι όπως ζητάς, την πόλη θα σου δείξω
 και θα σου πω πώς ονομάζεται ο λαός μας: *αυτή τη χώρα και την πόλη*
 240 *την κατοικούν οι Φαίακες*· εγώ η θυγατέρα είμαι του γενναίου Αλκίνοου·
 αυτός στους Φαίακες κρατεί δύναμη κι εξουσία.»
- Είπε και δίνει προσταγή στις καλλιπλόκαμες κοπέλες:
 «Κοπέλες μου, σταθείτε. Για πού το βάλατε στα πόδια,
 που αντικρίσατε έναν τέτοιο άντρα;
- 245 Μήπως σας πέρασε απ' τον νου πως είναι εχθρός μας;
 Δεν έγινε, το λέω, ως τώρα, μήτε θα γίνει, στων Φαιάκων τη χώρα
 να φτάσει κάποιος άνθρωπος φοβερός φέρνοντας αναστάτωση.
 Το ξέρετε, μας αγαπούν οι αθάνατοι όσο λίγους,
 μένουμε και παράμερα,
- 250 στα έσχατα όρια του πολυκύμαντου πελάγου,
 που δύσκολα, ή και ποτέ, άλλος θνητός δεν θα μπορούσε να 'σμιγε μαζί μας.

7. Ο Οδυσσέας ικετεύει τη Ναυσικά. (Πηγή:
 Με τους ήρωες του Ομήρου)

» Περιγράψτε την παραπάνω εικόνα.

Η Ναυσικά ανταποκρί- νεται στα αιτήματα του Οδυσσέα

Φαίηκες μὲν πῆνδε πόλιν καὶ γαῖαν
 ἔχουσιν <195>/239-40

8. Φοίνικας σε αργυρό νόμισμα
 – 410-392 π.Χ. (Αθήνα, Νομισματικό
 Μουσείο)

12 (στ. 209) το κύμα αέναιο: το κύμα ασταμάτητο. [ἀέναιος και αἰέναιος < ἀεί+ νάω (= ρέω) > νάματα, Ναϊάδες]

13 (στ. 222) ομόνοια [...] εύφημη: ομόνοια που εξασφαλίζει καλή φήμη, επαίνους.

- 255 Όμως αυτός, περιπλανώμενος και δύστυχος,
βρέθηκε κατά τύχη εδώ, και περιποίηση του πρέπει.
Όλοι οι φτωχοί κι οι ξένοι είναι του Δία αποσταλμένοι·
ακόμη κι αν τους δώσεις κάτι λίγο,
νομίζεται καλόδεχτο.
Γι' αυτό, κοπέλες μου, κι εσείς προστάζω να του δώσετε
κάτι να φάει, να πιει,
259 και στο ποτάμι να τον λούσετε, διαλέγοντας μέρος απάνεμο.»
[Οι υπηρέτριες εκτέλεσαν τις εντολές τής Ναυσικάς — βλ. τη συνέχεια στην περίληψη.]

πρὸς γὰρ Διὸς εἰσὶν ἅπαντες /
ξεῖνοί τε πτωχοί τε, δόσις
δ' ὀλίγη τε φίλη τε
<207-8>/254-6

Β'. ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

[Από τη συνάντηση του Μενέλαου με την Ειδοθέα, δ 364-394/<360-390>]

- 365 «[...] Είκοσι μέρες οι θεοί μ' εἶχανε εκεί κλεισμένον,
μήτε ἔπαιρνε απ' τη θάλασσα ἀγέρας να φυσήξει,
που τα καράβια στου γιγαλού ξεπροβοδάει τα πλάτια.
Θα μας σωνόντανε οι θροφές και των αντρών το θάρρος,
αν μια θεά δε μ' ἔσωνε, πονώντας, η Ειδοθέα,
του γέρου του θαλασσινού η κόρη του Πρωτέα,
370 που την καρδιά της τάραξα στα τρυφερά της στήθια.
Με βρήκε που παρὰδερνα αλάργα απ' τους συντρόφους [...].
Σιμά μου στάθηκε η θεά και μου 'πε δυο της λόγια·
375 “Τόσο πολύ είσαι αστόχαστος κι ἄμυαλος, ξένε, τόσο,
ἢ θέλοντας αναμελάς και χαίρεσαι στα πάθια,
ἔτσι ὅπως χάνεσαι καιρό μες στο νησί κλεισμένους
κι οὔτε ἄκρη δεν μπορείς να βρεις κι οι ναύτες σου δειλιάζουν;”
Εἶπε και της ἀπάντησα κι ἐγὼ με δυο μου λόγια·
380 “Θα σου τα πω μετὰ χαράς, ὅποια θεά κι αν είσαι,
πως δεν το θέλει η γνώμη μου να χάνω τον καιρό μου,
μα στους θεούς ἀμάρτησα που κατοικούν στα ουράνια.
Μόν' ἔλα τώρα να μου πεις —όλα οι θεοί τα ξέρουν—
ποιος ἔτσι μ' ἔδεσε θεός και μου 'κλεισε τον δρόμο,
385 και πῶς θα φύγω στον γιγαλό τον ψαροθρόφο ἀπάνω;”
Εἶπα, κι η λατρευτή θεά μ' ἀπάντησε ἔτσι πάλε·
“Μετὰ χαράς σου, ξένε, αὐτά θα σου τα πω ὅπως εἶναι.
Εδὼ συχνάζει ἕνας θεός και του πελάγου γέρος,
ἀψευτος απ' την Αἴγυπτο προφήτης, ο Πρωτέας,
390 που ξέρει ὅλης της θάλασσας τα βάθη κι εἶναι δούλος
του Ποσειδῶνα. Λένε αὐτός πατέρας μου πως εἶναι.
Αν συ, καρτέρι σταίνοντας, μπορέσεις να τον πιάσεις,
αὐτός τον δρόμο θα σου πει, του ταξιδιού το μάκρος
και στην πατρίδα πῶς θα πας μες στ' αφρισμένο κύμα. [...]” »
(Μετάφραση Ζήσιμου Σίδερη)

Στο διπλανό απόσπασμα, μιλάει ο Μενέλαος. Ήταν αποκλεισμένος στο νησάκι Φάρος, «αντικριστά στην Αἴγυπτο», και η Ειδοθέα, η κόρη του Πρωτέα, του συνέστησε να πάρει πληροφορίες από τον πατέρα της σχετικά με την επιστροφή του στην πατρίδα. (Βλ. και το σχόλιο 6 της 6ης Ενότητας, σελ. 48.)

Η Ειδοθέα θυμίζει την κόρη των παραμυθιών που βοηθάει τον ξένο, συνήθως κρυφά ἢ εἰς βάρος του πατέρα της.

9. Μάσκα Πρωτέας. Ανάγλυφο –ασήμι και πολύτιμοι λίθοι– του Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα.

►► Να συσχετίσετε τον ρόλο της Ειδοθέας με τον ρόλο της Ναυσικάς στον νόστο του Οδυσσέα και να διακρίνετε ομοιότητες και διαφορές.

Γ'. ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Οι θεϊκές επεμβάσεις στα ομηρικά έπη συντελούν συχνά στην εξέλιξη του μύθου, ιδιαίτερα όταν ολοκληρώνεται ένα επεισόδιο και χρειάζεται να αρχίσει κάποιο άλλο.
 ►► Σε ποιες περιπτώσεις η Αθηνά συντελεί στην εξέλιξη του μύθου σ' αυτή την Ενότητα;
2. Να δείξετε αν ο λόγος του Οδυσσέα είναι οργανωμένος με τρόπο που εξυπηρετεί τον σκοπό του.
3. Ο ικετευτικός λόγος του Οδυσσέα επιμένει στην εξωτερική ομορφιά της Ναυσικάς, ενώ οι δικοί της λόγοι αποκαλύπτουν την ψυχική ομορφιά της. Να το αποδείξετε με στοιχεία του κειμένου.
4. Ποιες αντιλήψεις των ομηρικών ανθρώπων: α. για την ιδανική οικογένεια, β. για τη διανομή των αγαθών και γ. για τους ξένους, τους ικέτες, τους φτωχούς διαφαίνονται, αντίστοιχα, στους στίχους α. 221-224, β. 230-234 και γ. 235-237 και 252-256;
5. Ζωγραφίστε μια εικόνα της σημερινής Ενότητας που σας εντυπωσίασε περισσότερο.
6. Με βάση την παρουσία, τον χώρο διαμονής και τις ασχολίες της Πηνελόπης, της Ναυσικάς, της Αρήτης και των υπηρετριών τους, να συζητήσετε στην τάξη τη θέση της γυναίκας στην ομηρική εποχή και να τη συγκρίνετε με τη θέση της σε άλλες εποχές και, κυρίως, στη σύγχρονη.

Δ'. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Η λειτουργία της ραψωδίας ζ και ο ρόλος της Ναυσικάς

Η ραψωδία ζ έχει ρόλο μεταβατικό: βοηθάει τον Οδυσσέα να βγει από τον βαθύ ύπνο και να συνεχίσει την πορεία του προς τον νόστο. Ο ρόλος αυτός ανατίθεται στη Ναυσικά, που δεν χρησιμοποιείται όμως μόνο για να βοηθήσει τον Οδυσσέα, αλλά ζωντανεύει και η ίδια ως η πιο θελκτική μορφή της *Οδύσσειας* και αποτελεί έναν νέο πειρασμό για τον Οδυσσέα, που θα μπορούσε να αναστείλει ή να ματαιώσει τον νόστο. Γιατί η πανέμορφη και ευγενική κόρη συγκίνησε τον Οδυσσέα και συγκινήθηκε και η ίδια από εκείνον, την πορεία του νόστου όμως δεν μπορεί πια να την ανακόψει ούτε η Ναυσικά· αντίθετα, και λόγω ακριβώς της συγκίνησής της, η έφηβη βασιλοπούλα βοήθησε αποτελεσματικά τον Οδυσσέα. Αλλά και η ίδια με τη στάση που διάλεξε να κρατήσει απέναντι στον εξαθλιωμένο ναυαγό, με τους λόγους της προς αυτόν και προς τις ακόλουθές της και με τις πρωτοβουλίες που πήρε, κέρδισε την ενηλικίωσή της.

Ο ποιητής, λοιπόν, αφιέρωσε τη ραψωδία ζ στην ευγενική και όμορφη βασιλοπούλα, τη Ναυσικά.

10. Ο Όμηρος σε τετράδραχμο νόμισμα της Χίου – 4ος αι. π.Χ. (Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο)